DE OUDHEID IN 'T HEDEN

door

Dr. F. C. BURSCH

UITGEVERIJ „DE DELTA"
's-GRAVENHAGE

DE OUDHEID IN 'T HEDEN

door

Dr. F. C. BURSCH

KAMP-SERIE

UITGEGEVEN DOOR DE

UITGEVERIJ „DE DELTA"

's-GRAVENHAGE

L E Z I N G

uitgesproken door Dr. F. C. Bursch

op het eerste Zomerkamp voor Journalisten
Kasteel Cannenburgh Vaassen op 20 Juni 1941

Oppervlakkig beschouwd lijkt het dwaas, in dezen zoo aan actualiteiten rijken tijd, nu aller oogen op heden en toekomst gericht zijn, zich opzettelijk te gaan verdiepen in het meest grijze verleden. Toch hoop ik U aan te toonen, dat nooit de band tusschen den oertijd van ons volk en het heden sterker was dan thans.

Nog steeds niet voldoende wordt beseft, hoe de nieuwe geest ons geheele wereldbeeld wijzigt en verandert, hoezeer al ons denken anders gericht dient te zijn...... en hoe in ons jongste verleden tal van symptomen in wetenschap en maatschappelijk leven deze omwenteling al aankondigden, de tijden voor den nieuwen geest reeds rijpten voor den oogst, die thans ten spoedigste binnengebracht moet worden.

Drieërlei is de samenhang van heden en oudheid en deze drie punten zou ik achtereenvolgens willen behandelen:

I. Oudheid en historie;

II. Oudheid en volkseenheid;

III. Oudheid en eigenaard.

I. *Oudheid en historie.*

Wat is de beteekenis van een oudheidkundig voorwerp, van een urn, steenen bijl, bronzen speerpunt enz.?

Vroeger beschouwde men de vaderlandsche oudheden als zeldzaamheden, rariteiten en werden deze naast misgeboorten op sterk water in de rariteitenkabinetten tentoongesteld.

Nog steeds is dit de mentaliteit van den verzamelaar, die de merkwaardigheid en zeldzaamheid der voorwerpen hooger schat dan hun wetenschappelijke beteekenis.

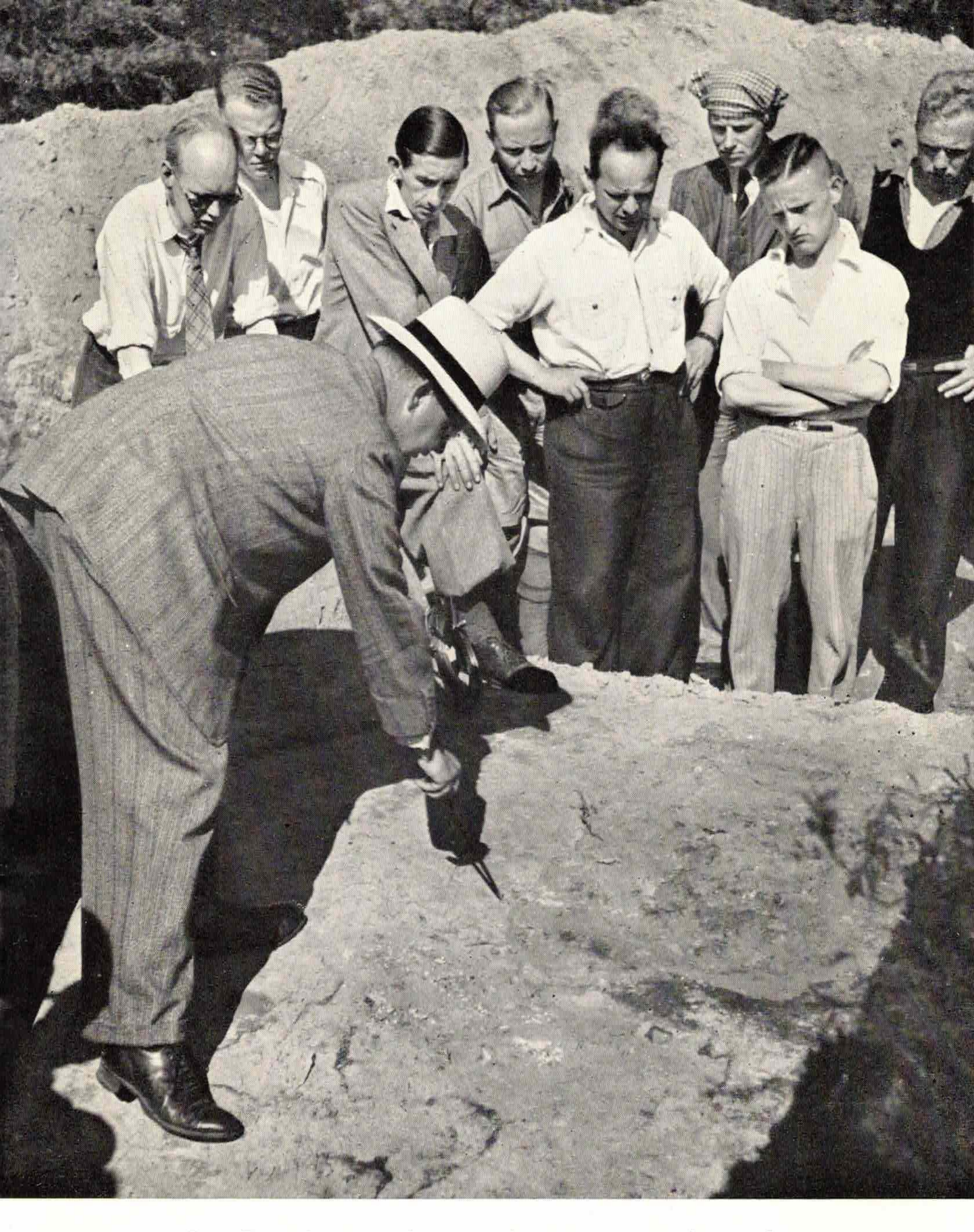

Dr. Bursch wijst de omtrek van een graf van het klokbekervolk uit 1800 v. Chr. aan, dat zich nog in den grond afteekent.

Wil men echter het oudheidkundig voorwerp als object van wetenschap beschouwen, dan rijst de vraag, wat er mee aan te vangen. De Russen zien, uit hoofde van hun levensbeschouwing, in ieder oudheidkundig object een uiting van materialistische cultuur, van de ontwikkeling der maatschappelijke gemeenschap in verschillende stadia van gemeenschapsleven: van jacht en visscherij via roofbouw en landbouw tot steedsche civilisatie met gescheidenheid van beroepen. Niet andere factoren dan de wijze van voortbrenging en zuiver materieele overwegingen bepalen volgens hen den voortgang der cultuur en ten slotte den loop der geschiedenis. Een andere richting ziet over de geheele wereld verspreid bepaalde cultuurverschijnselen, bijv. graven uit groote zwerfblokken opgebouwd en besluit uit dit éene overeenkomstige feit tot gelijkheid in cultuur en dus tot verwantschap van de dragers dezer culturen. Voor hen geldt bovendien als axioma, dat alle cultuur uit het Oosten en Zuiden tot ons is ge-

komen, dat de Europeesche menschheid leefde van ontleeningen uit die richtingen en aldus in de hoogste mate afhankelijk was van Klein-Azië en het Middellandsche Zeegebied.

Deze gedachte van de Zuid-Oostelijke herkomst van onszelf en van onze cultuur leefde in het verleden bij hen, die hun opvoeding en wijsheid geput hadden uit de klassieke schrijvers. De gedachte aan de éénheid der cultuurverschijnselen over de geheele wereld werd inzonderheid gepropageerd door hen, die droomden van een gelijkheid der menschen, van wereldburgerschap, van internationalisme.

Voor zoover niet opzettelijk, met politieke, althans niet zuiver wetenschappelijke oogmerken verbreid, ontsproten deze inzichten in de oudste geschiedenis der menschheid aan het onvermogen, de stof op de juiste wetenschappelijke wijze te ordenen en te hanteeren. M.a.w. bij de jonge wetenschap der praehistorie bleek, inzonderheid ook in ons land, hoezeer

zij nog worstelde om de juiste methode, ten einde uit te groeien tot een hulpwetenschap der geschiedenis en om de objecten van haar onderzoek te interpreteeren in historisch verband.

Intusschen was de methode, die in deze leemte voorzag, in Duitschland door Gustaf Kossima (ᛦ1932) gevonden.

Wij hebben geleerd, in het geheele complex van cultuurverschijnselen: huis- en grafvorm, bouw en versiering van aardewerk en andere gebruiksvoorwerpen, doodencultus, middelen van bestaan, verschillen te onderkennen, die de zekerheid verschaffen, dat hun vervaardigers en gebruikers ook tot verschillende volkeren gerekend moeten worden.

Zoo moet het volk, dat onze hunnebedden bouwde, gemeenschapsgraven, een ander zijn dan het volk, dat gelijktijdig zijn dooden onder grafheuvels voor één of hoogstens enkele personen begroef. Dit blijkt niet alléén uit de grafvorm, doch ook uit vorm en versie-

ring der gebruiksvoorwerpen. De geest, die een en ander ademt, de maker die achter zijn producten staat, treedt voor den vakman even duidelijk in het licht, als de mensch der middeleeuwen spreekt uit kathedralen en handschriften. Het materiaal is verschillend, de werkwijze van historicus en praehistoricus is echter vrijwel dezelfde. Zoo komen wij dus via de levenlooze relicten uit den oertijd tot een politieke geschiedenis der schriftlooze tijden, die de basis vormt voor een meer algemeene, ook economische en cultuurhistorische geschiedenis. Het eenige bezwaar is slechts, dat wij uit gebrek aan schriftelijke gegevens de betrokken volkeren vaak geen naam kunnen geven.

Het groote belang hiervan springt terstond in het oog: wij kunnen thans eindelijk de geschiedenis der Nederlandsche en algemeen-Europeesche menschheid veel verder terug vervolgen, dan dit ooit alleen uit de schriftelijke documenten mogelijk was.

Gold het voorheen: 100 jaar v. Chr. de Bataven

De klokbeker, die de journalisten van het tweede kamp zagen opgraven.

De opgraving van een grafheuvel in de buurt van den Cannenburgh.

komen in ons land, thans begint de jeugd een ruime 2000 jaar vroeger en wij weten thans zelfs, dat reeds honderden eeuwen eerder de mensch in Nederland leefde (± 200.000 j. v. Chr.). Belangrijker nog is, dat we naast Egypte en Klein-Azië thans in de oudheid onze eigen Europeesche beschaving zien.

II. *Oudheid en Volkseenheid.*

Is het al voor het heden van het grootste belang, dat ons historisch wereldbeeld sinds korten tijd aldus, op waarlijk wetenschappelijk gefundeerde wijze plotseling met onafzienbare tijdvakken is verrijkt, waardoor het eigenlijk historische tijdvak tot zijn bescheidener, maar juister proporties is teruggebracht, belangrijker is nu dat wij de eenheid van ons volk ook met andere oogen kunnen bezien.

Gegeven het feit, dat Noorden, Oosten en Zuiden vele, vele eeuwen lang reeds bewoond waren, vóórdat in het algemeen het Westen des lands voor bewoning

in aanmerking kwam, vragen wij ons nu af, of wij in historischen tijd niet plotseling Holland te zeer in het middelpunt der belangstelling plegen te plaatsen? Holland verovert zich het recht van leiderschap natuurlijk zonder twijfel met Zeeland in den strijd tegen Spanje.

Sinds Karel V eindelijk alle Nederlanden onder zich vereenigde in 1543, valt het zwaartepunt van het geheel op Vlaanderen, Zeeland, Holland en de kustgebieden. En sinds de wereldzeeën bevaren worden naar de West en naar de Oost, blijft dit ook in den vervolge het geval.

Maar wat weten wij van de middeleeuwsche geschiedenis van Gelre, Sticht, Oversticht, Groningen, Brabant en Limburg? Is het niet, alsof de zware stem van Holland, evenals voorheen in de Staten-Generaal, thans in onze geschiedenisopvatting allen en alles domineert?

En toch — Holland is, met onze oogen gezien, een jong land, pas laat (0—800 na onze jaartelling) gekoloniseerd vanuit de andere gebieden des lands, door

Friezen, Franken en Saksers, ten deele nog later in de Middeleeuwen. Oudere en dus eerbiedwaardiger cultuurgebieden zijn Oosten, Noorden en Zuiden en het wordt tijd, dat deze de hun toekomende plaats in de geschiedenis verkrijgen. Geen beter middel daartoe dan het kweeken van het besef, dat onze eigen cultuur, onze eigen geschiedenis wortelt in de eigen, praehistorische beschaving, die nog voortleeft in tal van vormen en volksgebruiken in de niet-Hollandsche deelen des lands.

Volkseenheid ontstond er in de Nederlanden, toen vanaf 500 vóór tot 500 na onze jaartelling Germaansche stammen, deels uit het gebied boven onze rivieren gekomen, ook de Zuidelijke Nederlanden koloniseerden met steeds nieuwe scharen. Nadat omstreeks 1800 vóór onze jaartelling het Indogermaansche bekervolk Noord-, Midden- en Westeuropa reeds tot een zekere cultuureenheid had versmolten, hebben de veroveringen der Germanen inzonderheid ook in ons land een

onverbreekbare band gesmeed tusschen Noord en Zuid en tevens de Nederlanden mede doen opnemen in de groote Germaansche gemeenschap. Deze gedachte van saamhoorigheid bepaalt de politiek van Karel de Groote en wordt in het Middeleeuwsche tweede Rijk nooit geheel en al uit het oog verloren. Het probleem van de verhouding tusschen Nederland en het Duitsche Rijk, dat in verleden en heden beide partijen, doch vooral ons volk, nooit losliet en altijd bezighield, is er het natuurlijk uitvloeisel van.

Er is nog een in het geschiedenisonderwijs verwaarloosde factor der volkseenheid. Te lang heeft men de geschiedenis geleerd van dynastieën en regenten, te weinig heeft men, met een enkele uitzondering (Jan Romein, „De lage landen bij de zee", overigens natuurlijk niet navolgenswaard), daarbij het volk in het algemeen vergeten als geschiedenis-bepalende macht. Thans nu wij het volksgeheel na eeuwen pas hebben leeren zien, nu heerschers en standen als politiek-

Dr. Bursch laat zien hoe de opgraving in haar werk gaat.

bepalende en domineerende factoren zijn verdwenen of in het volksgeheel zijn opgegaan, nu naderen oudheid en heden elkaar in de volkseenheid. Zooals in het oude Germaansche gebied de gemeenschap wèl haar leider, doch geen despoot noch standenvertegenwoordiging kende, zoo ook ontwikkelt zich thans opnieuw een gemeenschap van gelijken, ernstig strevend naar het heil van heel het volk, slechts de besten als haar leider erkennend. Ook hier sluit de historie haar kringloop, om op haar uitgangspunt, een organisch gegroeide gemeenschap uit te komen.

III. *Oudheid en eigenaard.*

Begrijpt ge misschien beter dan ik, wat men verstaat onder den eigenaard van ons volk? Mij is het nog steeds niet helder, of deze eigenaard die is van den zeevaarder of van den boer, van den handelsman (den Jood te glad!) of van den handwerksman, van den Groninger of van den Zeeuw, van den Hollander of

den Limburger? Want het zal toch niet de bedoeling zijn, een algemeen gemiddelde als vroeger „de kiezer" te doen herleven tot schade van alles, wat waarlijk eigenaard is. Eigenaard is het product van afkomst, erfelijke eigenschappen dus en van uiterlijke levensomstandigheden, die echter eeuwen lang op den mensch moeten hebben ingewerkt, om zijn aard te wijzigen. En nu geldt het te beslissen welke van beiden belangrijker voor het bepalen van zijn wezen is, de erfelijke aanleg of de invloed der omstandigheden. Evenmin als voor ieder individu afzonderlijk lijkt bij geheel een volk alzonder meer een bindende uitspraak gewettigd. Alvorens een beslissing te nemen, diene men althans beide factoren goed te kennen en te bestudeeren en nooit in vooroordeel de eene voor de andere te verwaarloozen.

Van huis uit nu is de Nederlander boer en zeevaarder. Behalve de invloeden door geografische ligging en klimaat van zijn woongebied onderging hij in zijn

denken en handelen beïnvloeding van de klassieke cultuur, van het Christendom en dan van zijn handelsbetrekkingen, waarbij ons koloniale rijk in de eerste plaats komt.

Wil men nu voor het bepalen van ons volkskarakter, de van buiten komende factoren naar waarde schatten, dan is daartoe in de eerste plaats noodig te weten, wat de Nederlanden *zonder* al deze entstof in wezen zouden zijn. Daartoe is de studie van de eigen oudheid een eerste vereischte. Geheel onze westelijke, steedsche cultuur is eveneens ontstaan uit de oorspronkelijke plattelandsbeschaving. Zoo komt het, dat zooveel banden oudheid en huidige plattelandscultuur verbinden, dat de wortelen van ons volksbestaan liggen in de vele eeuwen vóór het begin onzer jaartelling en de eerste eeuwen nà dit tijdstip.

Bij de studie der praehistorie nu blijkt met steeds grooter duidelijkheid, dat de van nature ontvangen eigenaard zóó krachtig is, dat allerlei vreemde invloe-

den wèl tijdelijk, doch nimmer blijvend invloed op het volkskarakter kunnen winnen. Het boven opgemerkte over het taaie voortleven, ondanks vele eeuwen Christendom en steedsche beschaving, van oeroude volksgebruiken, wijst in dezelfde richting.

Aan dezen tijd blijft het voorbehouden een goed inzicht in deze verschijnselen te bezitten en dit leidt ons tot het bewust worden van de waarde van het geërfde, bloed- en bodem gebondene, vèr uitstekend boven alle invloeden van lateren tijd en van verre gekomen.

Slotwoord.

Oudheid en heden, nauw verbonden, dat is het resultaat van dit betoog, dat geen volledige opsomming van alle uit de studie van de eigen oudheid voor het heden te trekken conclusies wilde geven.

Volkseenheid en eigenaard te bevorderen zijn in ieder geval doelstellingen, waard om na te streven.

Zij sterken immers beiden de volkskracht, om de toekomst die ons wacht met vertrouwen tegemoet te zien.

Gij, die nu bijna een week ten plattelande hebt doorgebracht temidden van deze sinds oeroude tijden hier gevestigde bevolking, zult morgen weer terugkeeren naar uw werk, bewust van deze in ons volk sluimerende krachten, gesproten uit Germaanschen eigenaard en bevorderende de volkseenheid. Geen beter middel daartoe dan het bewustzijn, dat de adel van uw afstamming verplichtingen oplegt, dat vele eeuwen van Nederlandsch volksbestaan iets onuitroeibaars hebben geschapen, dat strijden zal en bovendrijven, tot heil van het volksgeheel, door bevordering van eigenaard.